

Marx heeft toch gelijk

In de jaren '60 en '70, die vele lezers van nu niet bewust zullen hebben meegemaakt, was het bestuderen van de geschriften van Marx, vaak vertolkt door zijn profeet Ernest Mandel, een intellectuele *must*. Ik had zelf mijn opleiding al afgemaakt en ben zo dus gelukkig ontkomen aan de wetenschappelijke dictatuur van de marxistische denkbeelden. Na de implosie van het communisme en de staten, gefundeerd op de marxistische heilsleer, hoort men er weinig meer over. Vele jongeren die ons vroeger op zelfingenomen en gedreven toon beleerden over de marxistische zienswijzen, zijn nu gezeten burgers in onze maatschappij en glimlachen vaagjes over hun vroegere jeugdzonde, wanneer je hen daar, inderdaad het is onkies, aan herinnert.

En toch, had Marx helemaal ongelijk? Zijn theorie van het kapitalisme kan heel kort als volgt worden samengevat. Er is een klassenstrijd tussen arbeiders en kapitalisten, waarbij de kapitalisten de productiemiddelen, grond en kapitaal in handen hebben, en arbeiders slechts hun arbeid hebben aan te bieden. Op die markt had de negentiende-eeuwse ondernemer/kapitalist de macht en had de individuele arbeider weinig te zeggen. Daarom kon de kapitalist de prijs van de arbeid drukken tot een niveau waarbij de arbeider net niet verhongerde. De meerwaarde wendde de kapitalist aan voor de ontwikkeling van nieuwe arbeidsvervangende productiemethodes, en voor overnames van en fusies met andere kapitalisten, tot er ten slotte een monopolie ontstond. Vandaar de massawerkloosheid en de *Verelendung* van de massa's.

De opkomst van de democratie, de dreiging van revoluties, en de vorming van vakbonden, hebben ervoor gezorgd dat in onze westerse democratieën dit scenario tot nu toe niet is uitgekomen. En gelukkig maar. Maar toch, is daarmee de logica en de validiteit van zijn theorie volledig onderuitgeschoffeld? Marx schatte gewoon de kracht van een aantal factoren verkeerd in. Hij voorzag niet dat de arbeidersklasse in de twintigste eeuw een geducht tegenwicht zou opbouwen tegen de klasse van kapitalisten. In het laatste decennium zien we een proces van enorme concentratie, waarbij vele productiesectoren per land slechts door enkele ondernemingen worden beheerst en er vaak van openlijke of vaker van verholen kartelvorming sprake is. We zien vele massaontslagen, waarvan het effect slechts wordt verlicht door een nog goede sociale zekerheid en het feit dat de vergrijzing ons confronteert met arbeids-schaarste. We zien ook dat de positie van de arbeider, althans voor velen, fundamenteel lijkt te verzwakken in termen van beloning, ontslagbescherming en de regels

omtrent pensionering en pensioen-indexatie. Om het kort te zeggen, de arbeider is niet meer zo nodig. Zijn productiviteit is enorm gestegen en vaak is hij zelfs helemaal te vervangen door een machine. Als mensenhanden dan nog echt nodig zijn, is het vaak mogelijk om een vervangend productiecentrum in China op te zetten of een ander lagelonenland. Er is een machtsverschuiving aan de gang, waarbij de kapitalistische klasse, dat wil zeggen in de huidige tijd de leden van de Raad van Bestuur, de hedgefondsen, de grootaandeelhouders, het weer totaal voor het zeggen krijgen, en de factor arbeid in de hoek gedrukt wordt waar de klappen vallen. Het is ironisch dat grote pensioenfondsen, waarvan het kapitaal toch in feite het spaargeld is van de werknemers, in dit spel onbekommerd meespelen.

En dat leidt ertoe dat Marx' scenario van de Verelendungstheorie toch weer realiteitswaarde begint te krijgen. Welke factoren zijn hiervoor aansprakelijk?

In de eerste plaats het feit dat arbeid niet meer een tamelijk homogeen goed is. Er is een enorme kennisdiversificatie en specialisering opgekomen, bijvoorbeeld in de ICT-sector en de procesindustrie; en het aantal arbeidsplaatsen in sectoren met homogene arbeid zoals in de landbouw, is enorm afgenomen. Dit maakt het voor vakbonden veel moeilijker om gemeenschappelijke belangen te identificeren en die dan te verdedigen. Dit uit zich in een sterk gedaalde organisatiegraad.

In de tweede plaats is er de globalisering, het wegval-len van grenzen en de vrije handel, waardoor arbeiders bedreigd worden door de concurrentie vanuit de lagelonenlanden. En ditzelfde geldt voor bedrijven. Nederlandse bedrijven die uit consideratie met hun werknemers hun kostprijs laten oplopen tot boven die van internationale concurrenten, zijn geen lang leven beschoren.

Onlangs schreef de betreunde Thijs Wöltgens in een van zijn laatste artikelen, dat de westerse maatschappijen hun middenklasse kwijt raken. Dat er een kleine klasse van regenten aan het ontstaan is en dat de rest van de bevolking naar het minimum-bestaansniveau gedrukt wordt. Daar zit veel in; hier speelt het door Marx ontdekte mechanisme. Wie had kunnen denken dat het krantenbericht dat vijf industriële bovenbazen in Nederland het afgelopen jaar samen een bedrag aan bonussen ontvingen, waarvan gedurende één jaar 4000 minimumloners zouden kunnen worden betaald, geen enkele commotie meer zou verwekken? Het is tijd om eens goed na te denken in de Europese Unie over waar wij naar toe gaan bij ongewijzigd beleid, of wij dat wel willen, en wat wij er nog aan kunnen doen.